

register på 20-30 sider, et titelregister og fine scenebilleder som illustrationer. Det er klart, at der i dette værk er adskilligt mere om opera end i Niels Schiørrings tre binds musikhistorie fra 1970'erne, selv om også dette værk er detaljerigt. Hovedvægten er lagt på en skildring af forholdene på Kongens Nytorv, men den følges op af afsnit om Den jyske Opera og anden provinsopera, fjernsynsopførelser, udenlandske gæstespil og om danske sangere i udlandet. Lidt tynd er skildringen af operaen i provinsen 1800-

1947. Schepelern har den fordel, at hvad der er foregået på området siden 1930, har han stort set selv oplevet. Han standser sin fremstilling i 1975, fordi det kan være svært at »fælde dom« så tæt på nutiden. Det afholder ham dog ikke fra et par vrisne bemærkninger i nogle afsluttende aktuelle betragtninger.

Den, der skal i operaen, kan få et godt perspektiv på den aktuelle opførelse ved at supplere Operabogens oplysninger med opslag i nærværende værk.

Ib Gejl

SLESVIG OG HOLSTEN

Peter Kr. Iversen: *Tre gottorpske jordebøger 1607-13*. 1-2. (Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 73). (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1995). 637 s., 240 kr.

Det er formentlig Gottorphertugen Johan Adolfs forsøg på at bringe hertugdømmets anstrengte økonomi på fode, der er baggrunden for udarbejdelsen af de tre jordebøger, der her udgives af forhenværende landsarkivar Peter Kr. Iversen. Det gælder oplagt de to ældste jordebøger over henholdsvis Løgumkloster amt 1607 og Aabenraa amt 1609, der ifølge udgiveren må ses som led i forberedelsen af det lån på 100.000 rdl., som svigermoderen, den danske dronning Sophie, i 1609 ydede hertug Johan Adolf mod pant i de to amter, ligesom han også mener, at den lidt senere jordebog over Tønder amt fra 1613 tænkeligt kan sættes i forbindelse med forhandlingen mellem de to parter.

Udgaven består af to bind, af hvilke det store bind 1 (s. 1-479) rummer de tre jordebogstekster, mens bd. 2 (s. 480-637) indeholder ordforklaringer og no-

ter samt dels stedregister, dels et særdeles udførligt personregister. I en kort indledning redegøres der foruden for deres tilblivelse også for overleveringen af de tre jordebøger, deres hovedindhold og anvendelsesmuligheder samt udgivelsesprincipper.

Som udgiveren gør opmærksom på, forstås ved begrebet jordebog i kongeriget normalt en fortegnelse over godsejerens gårde m.v. med oplysning om fæster og landgilde for den enkelte gård, hvorimod de sønderjyske jordebøger oftest er mere omfattende og indeholder flere oplysninger om den enkelte brugsenhed end de kongerigske. Det gælder også de tre her udgivne jordebøger, hvis indhold er baseret på de oplysninger, som de enkelte brugere har afgivet under trussel om strenge straffe. Ud over oplysning om bruger (med angivelse af, om det er en selvejer- eller fæstegård), landgilde og hoveri/hoveriafløsning anføres også gårdenes udsæd og høbjergning.

Disse oplysninger er fælles for de tre jordebøger, hvilket imidlertid ikke betyder, at de er udarbejdet efter et ensartet skema – tværtimod indeholder jorde-

bøgerne derudover hver især yderligere oplysninger af varierende karakter. Således oplyser jordebogen over Løgumkloster amt 1607 indledningsvis for hver by om det antal vange, bymarken er opdelt i, mens den yngste jordebog fra 1613 over Tønder amt, der (bortset fra øerne Sild og Før) har de mest detaljerede oplysninger, angiver de enkelte brugs besætninger eller måske rettere græsningsrettigheder for kreaturer, heste, får og svin samt for fæstegårdenes vedkommende tillige værdifulde oplysninger om indfæstningens størrelse. Endelig bør det nævnes, at jordebogen over Aabenraa amt 1609 indeholder oplysninger af en i jordebogssammenhæng lidt speciel karakter, idet den forholdsvis udførligt redegør for dels kirkernes, dels præsternes og degnenes indtægter.

Udgaven er en bogstavret gengivelse af de tre jordebøger, hvis tekst er affattet på tysk, i reglen højtysk. De vanskeligheder, dette måtte medføre, afhjælpes af udgiverens fortrinlige liste over ordforklaringer, der indleder bd. 2. Der er ikke blot tale om en ordbog, idet ordforklaringen indeholder mange udførlige redegørelser for centrale begreber med henvisninger til yderligere litteratur, eksempelvis en hel side om de sønderjyske fribønder og frigårde; ordforklaringerne har derfor ikke kun værdi som nøgle til de tre jordebøger, men vil også være til stor nytte for arbejdet med ældre sønderjysk historie i det hele taget.

I sit forord skriver Peter Kr. Iversen, at med denne udgivelse er en gammel plan blevet til virkelighed. Godt, at det ikke blev ved planen, thi disse tre sønderjyske jordebøger fra 1600-tallets begyndelse rummer væsentlige oplysninger til Sønderjyllands ældre landbrugs-historie, ligesom de vil være særdeles værdifulde for såvel lokalhistorikere som slægtsforskere, der vil have stor glæde af det udførlige personregister.

Jens Villiam Jensen

Hans Schultz Hansen: *Det sønderjyske landbrugs historie 1830-1993*. (Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 72). (Historisk Samfund for Sønderjylland og Fælleslandboforeningen for Nordslesvig, 1994). 446 s.

I 1988-89 udkom *Det danske landbrugs historie* i fire bind på initiativ af Landbohistorisk Selskab. Anledningen var som bekendt landboreformjubilæet, markeret med 200-året for udstedelsen af forordningen om stavnsbåndsløsningen. Stavnsbåndet gjaldt ikke i hertugdømmerne, og i det store værk indgik det sønderjyske landbrug stort set ikke, begrundet i de sædvanlige problemer med uensartet kildemateriale og forskellige problemstillinger. Det har en gruppe sønderjyske landbohistorikere taget som anledning til at lave et flerbinds værk om sønderjysk landbrugshistorie – et initiativ, som skal hilses yderst velkomment. Nu foreligger det første bind i serien som det sidste, dækkende perioden 1830-1993. Ydermere er anledningen Fælleslandboforeningen for Nordslesvigs 100-års jubilæum i 1993. Alt sammen gode argumenter for at foretage et samarbejde om udgivelsen, hvor netop dette første bind alene i kraft af sit emne givetvis også vil skibe værket godt af sted rent salgsmæssigt.

Forfatteren har grebet det traditionelt og systematisk an. Traditionelt i den forstand, at emnet er opdelt i kronologiske hovedafsnit. Systematisk på den måde, at der i hvert afsnit er behandlet konjunkturmæssige, driftsøkonomiske, landbrugspolitiske, sociale og organisatoriske forhold; ikke nødvendigvis i samme rækkefølge, men læseren er sikker på en gennemgang heraf. Disse hovedprincipper i gennemgangen fordrer enten, at der er foretaget mange og dækkende specialundersøgelser i såvel kro-